

ПО 4.1 ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ З ПРАКТИКУМОМ – 1 РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (СИЛАБУС)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	053 Психологія
Освітня програма	Прикладна психологія
Статус дисципліни	Нормативна
Форма навчання	заочна
Рік підготовки, семестр	1 курс, осінній семестр
Обсяг дисципліни, розподіл годин за аудиторними заняттями та самостійною роботою	7кред. ЄКТС / 210 годин Лекції – 10 годин, семінарські – 6 годин, Самостійна робота студента – 194 години
Семестровий контроль/ контрольні заходи	ДКР/екзамен
Розклад занять	Лекції, семінарські заняття rozklad.kpi.ua
Мова викладання	Українська
Інформація про керівника курсу / викладачів	Лектор: завідувач кафедри, професор, д. психол. н., Воляннюк Наталія Юріївна +380505538334 volianiuk.nataliia@iit.kpi.ua Хілько Світлана Олександрівна, доцент, к.психол.н., +38(097) 226-16-94, Telegram; +38(099) 166-87-03; hsvitlana072@gmail.com
Розміщення курсу	https://classroom.google.com/c/NTU2Mjk3MDA4MTg0?cjc=m4fchy4

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Загальна психологія з практикумом - 1» є основні базові категорії і поняття, закономірності, механізми психічних процесів і явищ, методологічні підходи, пояснювальні принципи, методи теоретичного та емпіричного дослідження, валідні, стандартизовані психодіагностичні методики, методи аналізу даних.

Метою навчальної дисципліни є формування наукових уявлень про природу психіки, про методи та результати дослідження психічних явищ; розвиток здатності до застосування психологічних знань в умовах професійної діяльності.

Навчальна дисципліна сфокусована на вивченні категоріального апарату психології, методологічних принципів та законів психології, історичних передумов і логіки розвитку психологічної науки. Окремо відбувається заглиблення в проблеми: обрання та застосування валідного і надійного психодіагностичного інструментарію (тести, опитувальники, проєктивні методики).

Система теоретичних і практичних (семінарських) занять дає можливість вирішити такі **основні завдання**:

- сформувані у здобувачів вищої освіти науковий підхід до розуміння психіки та законів її функціонування;

- ознайомити здобувачів вищої освіти із закономірностями, фактами, механізмами психічної реальності, сформувати розуміння провідних категорій курсу;
- ознайомити і практично оволодіти найбільш поширеними методиками для психологічних досліджень;
- оцінювати власні пізнавальні процеси; психологічні стани та почуття з метою забезпечення ефективної і безпечної діяльності;
- організовувати власну діяльність як складову колективної діяльності;
- здійснювати психологічний аналіз складних ситуацій взаємодії «особистість-суспільство», «особистість-соціальна група», «особистість-особистість»;
- використовувати знання, поглиблювати їх та розвивати критичне мислення;
- рефлексувати особисті знання.

Відповідно до вимог освітньо-професійної програми метою дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти:

Загальних компетентностей:

- застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК 1);
- знати та розуміти предметну область та розуміти професійну діяльність (ЗК 2);
- здатності вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК 4);
- здатності бути критичним і самокритичним (ЗК 5);
- здатності до саморозвитку на основі рефлексії та саморегулювання (ЗК 14).

Фахових компетентностей:

- здатності оперувати категоріально-понятійним апаратом психології (ФК 1);
- здатності аналізувати вітчизняний та зарубіжний досвід розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ (ФК 2);
- здатності до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (ФК 3);
- здатності самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел (ФК 4);
- здатності використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (ФК 5).

Програмні результати навчання:

- аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання (ПРН 1);
- розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань (ПРН 2);
- здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань (ПРН 3);
- знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога (ПРН 16).

Комунікація з викладачем можлива та заохочуватиметься на навчальних заняттях, а також у межах двох годин консультацій з викладачем, які проводяться за графіком, доступним на сайті кафедри психології і педагогіки. До того ж для більш ефективної комунікації з метою розуміння структури навчальної дисципліни та засвоєння матеріалу використовується електронна [пошта volianiuk.nataliia@iil.kpi.ua](mailto:volianiuk.nataliia@iil.kpi.ua), месенджер Telegram https://t.me/joinchat/AAAAAE4Nglj_FPvDhrctmQ

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі авчання за відповідною освітньою програмою)

Для вивчення дисципліни здобувачу вищої освіти бажано мати навички використання текстового редактора на комп'ютері, навички роботи з електронними базами наукових інститутів та бібліотек.

Навчальна дисципліна «Загальна психологія з практикумом – 1» вивчається одночасно із дисциплінами «Вступ до психології», «Вікова та педагогічна психологія», «Анатомія і еволюція нервової системи».

Вивчення навчальної дисципліни дозволить ефективніше опанувати дисципліни циклів загальної та професійної підготовки такі, як: «Історія психології», «Методологія і методи психологічних досліджень», «Експериментальна психологія» та ін.

3. Зміст навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин			
	Всього	у тому числі		
		Лекції	Практичні (семінарські)	СРС
1	2	3	4	5
Тема 1. Психологія як наука.	10	2	-	8
Тема 2. Психологічні напрями, школи і концепції.	10	2	-	8
Тема 3. Природничо-наукові основи психології.	10	2	-	8
Тема 4. Розвиток психіки і свідомості	10	2	-	8
Тема 5. Закони, принципи та методи психології.	12	-	-	12
Тема 6. Особистість як базова категорія психології.	14	2	-	12
Тема 7. Відчуття. Методики дослідження відчуттів.	12	-	-	12
Тема 8. Сприймання. Методики дослідження сприймання.	12	-	-	12
Тема 9. Мислення. Методики дослідження мислення.	12	-	-	12
Тема 10. Мислення та інтелект.	12	-	-	12
Тема 11. Мова як матеріальна основа мислення.	12	-	-	12
Тема 12. Пам'ять. Методики дослідження пам'яті.	12	-	-	12
Тема 13. Увага. Методики дослідження уваги.	12	-	-	12
Тема 14. Уява. Методики дослідження уяви.	12	-	-	12
Тема 15. Загальна характеристика емоції та почуттів. Методики дослідження емоцій та почуттів особистості.	12	-	2	10
Тема 16. Розуміння емоцій іншої людини та управління своїми емоціями.	12	-	2	10
Тема 17. Характеристика почуттів.	12	-	-	12
Тема 18. Воля. Методики дослідження вольової сфери особистості.	12	-	2	10
Всього годин	210	10	6	194

4. Навчальні матеріали та ресурси

Для успішного вивчення дисципліни достатньо опрацювати навчальний матеріал, який викладається на лекціях, а також ознайомитись з:

4.1. Базова література

1 Варій М Психологія. Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 288 с. Режим доступу: http://document.kdu.edu.ua/info_zab/053_425.pdf

2. Васянович Г. П. Основи психології: навчальний посібник / Григорій Петрович Васянович. К. : Педагогічна думка, 2012. 114 с. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/9961/1/%D0%92%D0%B0%D1%81%D1%8F%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87%20%282%29.pdf>

3. Дуткевич Т. Загальна психологія. Теоретичний курс. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 388 с.

4. Ільїна Н., Мисник С. Загальна психологія: теорія та практикум. Університетська книга, 2017. 352 с.

5. Колобич О. П. Загальна психологія. Навчально-методичний посібник. Львів, 2018. 172 с. Режим доступу: <https://pedcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA-2018-%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%87-%D0%A07.pdf>

6. Курова А.В., Крюкова М.А. Загальна психологія: навчально-методичний посібник (для студентів

факультету психології, політології та соціології НУ «ОЮА». Вступ до спеціальності) / А.В. Курова, М.А. Крюкова. Одеса: Фенікс, 2019. 53 с.

7. Москалець В. Загальна психологія: підручник. Київ: Ліра-К, 2020. 564 с.

4.2. Допоміжна література:

1. Буняк Н. Загальна психологія: лекції. Тернопіль: ТНТУ, 2017. 300 с.
2. Варій М, Ортинський В. Основи психології і педагогіки. Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 376 с.
3. Засекіна Л. В., Пастрик Т. В. Основи психології та міжособове спілкування: навч. посіб. для студентів ВНЗ. 2-е вид. Київ: ВСВ «Медицина», 2018. 216 с.
4. Курова А.В. Психологія спілкування: навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти факультету психології, політології та соціології НУ «ОЮА») / А.В. Курова. Одеса: Фенікс, 2020. 79 с.
5. Максименко С. Д. Загальна психологія : навч. посібник. Київ : Центр учбов. літ., 2018. 272с.
6. Москалець В. Психологія особистості. Підручник. Київ : Ліра-К, 2021. 564 с.
7. Мясойд П. Курс загальної психології. Київ : Алерта, 2021. 496 с.
8. Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 9 грудня 2022 р., м. Київ. Львів-Торунь: LihaPres, 2022. 152 с. Режим доступу : <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/181/3362/7771-1>.
9. Психологія : навчальний посібник /О. В. Винославська, О. А. Бреусенко-Кузнецов, В. Л. Зливков [та ін.] ; за редакцією О. В. Винославської ; НТУУ «КПІ». 2-е вид., переробл. та доповн. Київ : ІНККОС, 2009. 390 с.
10. Савчин М. Загальна психологія: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2018. 344 с.
11. [Хохліна О.П. Загальна психологія: хрестоматія \(у 3 ч.\) /Хохліна О.П., Кущенко І.В., Гребенюк М.О. Ч.1. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2014. 296 с.](#)
12. [Хохліна О.П. Загальна психологія: хрестоматія \(у 3 ч.\) /Хохліна О.П., Кущенко І.В., Гребенюк М.О. Ч.2. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2014. 296 с.](#)
13. [Хохліна О.П. Загальна психологія: хрестоматія \(у 3 ч.\) /Хохліна О.П., Кущенко І.В., Гребенюк М.О. Ч.3. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2014. 160 с.](#)

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Лекційні заняття

№ з/п	Назва теми лекції та перелік основних питань (завдання на СРС)
1.	<p>Тема 1. Психологія як наука. Психологія як наука про закономірності виникнення і функціонування психіки. Предмет і завдання сучасної психології її значення для життєдіяльності людини. Етапи становлення психології. Класифікація психічних явищ. Галузі психології.</p> <p>Завдання на СРС:</p> <p>I. Відповіді на питання для самоперевірки:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Що вивчає наука психологія? 2. Що є предметом психології? 3. Система феноменів, що вивчаються сучасною психологією. 4. Поділ психічних явищ на процеси, властивості та стани. Відносність такого поділу. <p>II. Огляд основної та додаткової літератури по темі.</p>
2.	<p>Тема 2. Психологічні напрями, школи і концепції. Структуралізм, функціоналізм і гештальтпсихологія. Фройдизм, психоаналіз. Неофройдизм. Біхевіоризм. Необіхевіоризм. Когнітивізм і гуманістична психологія. Концепція Піаже: стадії розвитку інтелекту.</p> <p>Завдання на СРС:</p>

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Що є головним завданням психології в концепції структуралізму? 2. Чим відрізняються погляди структуралістів і функціоналістів на завдання психології? 3. У чому суть гештальтпсихології як наукового напрямку? 4. Які погляди на психіку були в З. Фрейда? 5. У чому суть психоаналізу як наукового напрямку? 6. У чому відмінність поглядів неофрейдистів і Фрейда? 7. У чому суть біхевіоризму як наукового психологічного напрямку? 8. Які погляди біхевіористів на психіку і психологію поведінки людини? 9. Що становить собою когнітивна психологія? 10. У чому суть гуманістичної психології? <p>II. Огляд основної та додаткової літератури по темі.</p>
3.	<p>Тема 3. Природничо-наукові основи психології. Психіка і мозок. Рефлекторна теорія психіки. Поняття про психіку, структура психіки, її функції. Психіка і свідомість. Структура свідомості. Властивості свідомості. Свідоме та несвідоме.</p> <p>Завдання на СРС:</p> <ol style="list-style-type: none"> I. Відповіді на питання для самоперевірки: <ol style="list-style-type: none"> 1. Що таке психіка, психічне відображення? 2. Назвіть функції психіки. 3. Розкрийте структуру психіки. 4. Назвіть основні функції і властивості нервової системи. 5. Що таке свідомість, її ознаки? 6. Що таке несвідоме? <p>II. Огляд основної та додаткової літератури по темі.</p>
4.	<p>Тема 4. Розвиток психіки і свідомості. Історичний розвиток психіки (філогенез). Розвиток психіки в онтогенезі. Вікова періодизація розвитку особистості. Сензитивні періоди розвитку дитини.</p> <p>Завдання на СРС:</p> <ol style="list-style-type: none"> I. Відповіді на питання для самоперевірки: <ol style="list-style-type: none"> 1. Дати характеристику етапам розвитку психіки в філогенезі. 2. Навести приклади вікової періодизації. 3. Охарактеризуйте поняття «сензитивний період». 4. Здійсніть порівняльний аналіз теорій онтогенезу. <p>II. Огляд основної та додаткової літератури по темі.</p>
5.	<p>Тема 6. Особистість як базова категорія психології. Поняття про особистість. Теорії особистості. Динамічна функціональна структура особистості. Розвиток особистості.</p> <p>Завдання на СРС:</p> <ol style="list-style-type: none"> I. Відповіді на питання для самоперевірки: <ol style="list-style-type: none"> 1. Дайте визначення поняттям «особистість», «індивід», «індивідуальність», «суб'єкт». 2. Розкрийте основні напрями дослідження людини. 3. У чому полягає проблема співвідношення біологічного і соціального в структурі особистості людини? 4. Назвіть підструктури психологічної структури особистості. 5. Назвіть сучасні теорії особистості. <p>II. Огляд основної та додаткової літератури по темі.</p>

Семінарські (практичні) заняття

Основні завдання циклу семінарських (практичних) занять:

спираючись на теоретичні знання, здобувач вищої освіти повинен опанувати наступними вміннями і навичками: визначати основні завдання психології у розбудові сучасного українського суспільства та аналізувати психічні процеси. Необхідно сформулювати у здобувачів вищої освіти:

- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;

- здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології;
- здатність самостійно обирати й застосовувати валідний та надійний психодіагностичний інструментарій для психологічного дослідження;
 - здатність аналізувати й оцінювати достовірність одержаних результатів психологічних досліджень, формулювати на їх основі аргументовані висновки та рекомендації;
 - здатність презентувати результати власних досліджень усно і письмово, за допомогою мультимедійних засобів;
 - здатність бути критичним і самокритичним.

№ з/п	Назва теми заняття та перелік основних питань (перелік дидактичного забезпечення, питання для поточного контролю та завдання на СРС)
1.	<p>Тема 15. Загальна характеристика емоції та почуттів. Методики дослідження емоцій та почуттів особистості.</p> <p><u>I. Теоретична частина.</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розуміння емоцій та почуттів. 2. Класифікація емоцій та почуттів. 3. Характеристика різних видів емоційного реагування. 4. Теорії емоцій. 5. Роль і функції емоцій у керуванні поведінкою та діяльністю. Прикладна роль емоцій. <p><u>II. Практична частина.</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дослідження домінуючої емоції особистості. 2. Дослідження рівня суб'єктивного відчуття самотності. 3. Дослідження екзаменаційної тривожності. 2. Розв'язання психологічних задач. <p>Завдання на СРС:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Яким чином відбувається відображення дійсності емоціями і почуттями? Чим воно відрізняється від відображень у пізнанні? 2. У чому полягає відмінність між емоціями і почуттями ? 3. Яка класифікація емоцій і почуттів? 4. Що становлять собою емоції? 5. Яка роль емоцій у поведінці людини ? 6. Які види емоційного реагування Ви знаєте? 7. Розкрийте прикладну роль емоцій. 8. Яким чином учені поділяють емоції та почуття? 9. Розкрийте мімічні засоби експресії емоційного реагування?
2.	<p>Тема 16. Розуміння емоцій іншої людини та управління своїми емоціями.</p> <p><u>I. Теоретична частина.</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розуміння емоцій інших людей та емоційна здатність. 2. Ідентифікація емоцій за мімікою та пантомімікою. 3. Керування емоціями. 4. Вікові особливості контролю експресії. <p><u>II. Практична частина.</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Діагностика емоційного інтелекту (методика Н. Холла). 2. Діагностика «перешкод» у встановленні емоційних контактів. 3. Дослідження особливостей емоційної пам'яті. 4. Розв'язання психологічних задач. <p>Завдання на СРС:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Яке значення має розуміння емоцій іншого? 2. Які канали використовуються для розпізнавання й ідентифікації експресії людини?

	<p>3. У чому виявляється емоційна пам'ять?</p> <p>4. Що становить собою емоційний слух?</p> <p>5. Яку інформацію людина використовує, впізнаючи емоції інших людей?</p> <p>6. Яким чином людина розпізнає емоції інших людей?</p> <p>7. Яким чином відбувається ідентифікація емоцій за мімікою та пантомімікою?</p> <p>8. Як сприймається емоційний стан людини за її мовою?</p> <p>9. Як особливості людини впливають на розуміння емоцій іншої людини?</p> <p>10. Яким чином людина керує своїми емоціями?</p> <p>11. Яким чином відбувається контроль власних емоцій?</p> <p>12. Які вікові особливості контролю експресії?</p>
3.	<p>Тема 18. Воля. Методики дослідження вольової сфери особистості.</p> <p><u>I. Теоретична частина.</u></p> <p>1. Воля як психічне явище.</p> <p>2. Критерії вольової поведінки.</p> <p>3. Вольові дії (довільні і мимовільні).</p> <p>4. Простий і складний вольовий акт.</p> <p>5. Основні фази (структура) складної вольової дії.</p> <p>6. Ознаки вольової дії.</p> <p>7. Стадії (етапи) вольової дії.</p> <p>8. Класифікація вольових якостей особистості.</p> <p><u>II. Практична частина.</u></p> <p>1. Дослідження суб'єктивного контролю (тест-опитувальник розроблений Є. Ф. Бажиним).</p> <p>2. Дослідження наполегливості (за описом Т. Пашукової, А. Допіри, Г. Дьяконова).</p> <p>3. Дослідження імпульсивності (тест-опитувальник В. Лосенкова).</p> <p>4. Дослідження сили волі особистості.</p> <p>3. Розв'язання психологічних задач.</p> <p>Завдання на СРС:</p> <p>1. Запропонуйте власні ідеї на тему: «Як розвинути та покращити власні вольові зусилля?»</p> <p>2. Обґрунтуйте, чому самостійність, ініціативність, дисциплінованість, мужність називають морально-вольовими якостями?</p> <p>3. Охарактеризуйте особливості організації та інтерпретації результатів вивчення вольових якостей особистості.</p> <p>4. Опишіть, з якими сферами особистості пов'язана воля.</p> <p>5. У чому полягає сутність виховання та самовиховання волі?</p> <p>6. Людина здатна приймати будь-яке рішення і виконувати чи не виконувати його. Чи означає це, що її воля цілком залежить від власних бажань, цілей?</p>

6. Самостійна робота здобувача вищої освіти

Здобувачі освіти самостійно опрацьовують питання за всіма темами в теоретичному або практичному аспекті. Самостійна робота з навчальної дисципліни «Загальна психологія з практикумом – 1» включає: поглиблене вивчення літератури на задану тему та пошук додаткової інформації; проведення досліджень за діагностичними методиками практичної частини кожної теми.

Студенти самостійно опрацьовують питання:

Тема 1. Психологія як наука.

Загальна психологія як наукова галузь. Предмет і завдання сучасної психології її значення для життєдіяльності людини. Місце психології в системі наук. Психіка людини як предмет інтересу і

наукового вивчення: душа в реаліях та міфах; історія науки про психічне. Проблема природи психіки у вітчизняній психології. Класифікація психічних явищ. Мета і завдання галузей психології.

Тема 2. Психологічні напрями, школи і концепції.

Основні підходи до періодизації становлення психологічної науки. Структуралізм та його вплив на розвиток психології. Телеологічний принцип (принцип доцільності) у функціоналізмі як головний у поясненні розвитку душевного життя. Психоаналітична концепція з. Фрейда її достоїнства та недоліки. Біхевіоризм і необіхевіоризм. Когнітивний підхід до особистості (Д. Келлі). Гуманістичний напрям в психології. Феноменологічний підхід К.Роджераса. Суть гештальтпсихології як наукового напрямку. Теорія когнітивного дисонансу Л. Фестінгера. Трансперсональний підхід до людини С. Грофа. Психогенетичний підхід Ч. Тойча. Культурологічний підхід у тлумаченні історії психології.

Практична частина.

Скласти порівняльну характеристику історичних етапів розвитку психологічної науки за історичними епохами в концепції В.А. Роменця.

Тема 3. Природничо-наукові основи психології

Виникнення і становлення психіки в процесі біологічної еволюції та історичного поступу людства. Психіка і мозок. Рефлекторна теорія психіки. Зовнішня та внутрішня детермінованість психічного. Поняття про психіку, структура психіки, її функції. Психіка і свідомість. Структура свідомості. Властивості свідомості. Свідоме та несвідоме

Практична частина.

Методи розвитку усвідомленого бачення, усвідомленого слухання.

Тема 4. Розвиток психіки і свідомості.

Концепція відображення як методологічна основа вивчення психіки. Психіка як особлива форма відображення. Історичний розвиток психіки (філогенез). Розвиток психіки в онтогенезі. Відмінності психіки людини від психіки тварин. Вікова періодизація розвитку особистості. Сензитивні періоди розвитку дитини.

Практична частина.

Методики діагностики сценарних повідомлень батьків на різних вікових етапах розвитку особистості (ідентифікація сценаріїв).

Тема 5. Закони, принципи та методи психології.

Закони і принципи філософсько-психологічного рівня. Принципи загальнонауково-психологічного рівня. Принципи психолого-прикладного рівня. Принципи практично-психологічного рівня. Загальна характеристика методів у психології. Організаційні; емпіричні; методи обробки даних; інтерпретаційні методи.

Практична частина.

Переглянути документальний фільм «Зомбі-2. Промивка мізків». За результатом перегляду фільму написати есе (1 стор.), відповідаючи на питання, що ви дізнались про лабораторний експеримент, на які роздуми вас спонукав фільм тощо.

Тема 6. Особистість як базова категорія психології.

Поняття про особистість. Активність особистості та її джерела. Динамічна функціональна структура особистості. Поняття «людина», особистість, «індивід», «індивідуальність» та співвідношення між ними. Теорії особистості. Розвиток, виховання і формування особистості.

Практична частина.

Дослідження загальної готовності особистості до саморозвитку.

Тема 7. Відчуття. Методики дослідження відчуттів.

Характеристика пізнавальних процесів. Відчуття як первинна форма відображення дійсності. Фізіологічне підґрунтя відчуттів. Класифікація та різновиди відчуттів. Властивості відчуттів.

Практична частина.

1. Методики дослідження зорових відчуттів.
2. Методики дослідження м'язово-суглобових відчуттів.
3. Визначення абсолютних порогів слухової чутливості.
4. Методики дослідження ролі відчуттів у пізнавальній діяльності людини. Дослідження тактильного відчуття.
5. Методики дослідження визначення межі поля зору і оцінка ступеню їх відповідності вимогам норми.

Тема 8. Сприймання. Методики дослідження сприймання.

Загальна характеристика сприймання. Фізіологічні основи сприймання. Види сприймання. Властивості сприймання. Закономірності і закони сприймання. Ілюзії сприймання.

Практична частина.

1. Дослідження спостережливості.
2. Дослідження сприймання часу.
3. Дослідження пізнавального контролю під час сприймання.
4. Особливості сприймання форми при пасивному і активному дотику.
5. Дослідження сприймання простору.
6. Дослідження сприймання напрямку локалізації звукових подразників.
7. Вимірювання ілюзії зорового сприймання.

Тема 9. Мислення. Методики дослідження мислення.

Загальна характеристика мислення. Фізіологічні основи мислення. Розумові операції і форми мислення. Системна структура мислення. Види мислення. Індивідуальні особливості мислення.

Практична частина.

Методики дослідження мислення:

1. Дослідження провідного типу мислення.
2. Дослідження впливу минулого досвіду на спосіб вирішення задач (методика Лачінса).
3. Дослідження рівня сформованості рефлексивності мислення.
4. Дослідження лабільності-ригідності мислення за допомогою методики «Словниковий лабіринт».
5. Дослідження активності вербального та наочно-дійового мислення.
6. Дослідження індивідуальних особливостей розв'язання задач.
7. Дослідження понятійного мислення (методика «Порівняння понять» та методика «Логіка зв'язків»).
8. Дослідження логічного мислення за допомогою методик «Кількісні відносини», «Складні аналогії» та «Прості аналогії».
9. Дослідження здатності до узагальнення та абстрагування за допомогою методики «Виключення зайвого».
10. Дослідження репродуктивного мислення за допомогою методики «Складання чисел».

Тема 10. Мислення та інтелект.

Фізіологічні основи інтелекту. Зв'язок інтелекту з іншими сферами особистості. Індивідуальні особливості інтелекту. Співвідношення понять «мислення» і «інтелект». Індивідуальні особливості інтелекту. Креативність та її зв'язок з інтелектом

Практична частина.

Методики дослідження мислення та інтелекту:

1. Тест «Дослідження розумових здібностей» (КОТ).
2. Методика дослідження інтелекту «Прогресивні матриці Равена».

Тема 11. Мова як матеріальна основа мислення

Поняття про мову та її функції. Фізіологічні механізми мовної діяльності. Різновиди мовлення. Властивості мовлення.

Практична частина.

1. Дослідження ригідності мовлення.
2. Дослідження темпу усної мовної діяльності.
3. Дослідження еготизму.

Тема 12. Пам'ять. Методики дослідження пам'яті

Загальне уявлення про пам'ять. Види пам'яті за провідним аналізатором. Види пам'яті за предметом, матеріалом діяльності. Основні властивості пам'яті. Закони та ефекти пам'яті.

Практична частина.

1. Дослідження обсягу короткочасної пам'яті.
2. Дослідження опосередкованого запам'ятовування.
3. Дослідження переважаючого типу запам'ятовування.
4. Дослідження обсягу логічної та механічної пам'яті.
5. Дослідження обсягу словесно-логічної пам'яті.

Тема 13. Увага. Методики дослідження уваги.

Поняття про увагу. Фізіологічне підґрунтя уваги. Принцип домінанти. Основні види уваги. Властивості уваги.

Практична частина.

1. Дослідження обсягу уваги (за допомогою запам'ятовування літер та чисел), а також за методикою «Крапки».
2. Дослідження вибіркості уваги за допомогою методики Мюнстерберга та методики Торндайка.
3. Дослідження розподілу уваги за допомогою коректурної проби Бурдона та цифрових таблиць.
4. Дослідження стійкості та концентрації уваги за допомогою методик «Кільця Ландольта», «Коректурна проба Бурдона», «Переплутані лінії», тесту П'єрона-Рузера.
5. Дослідження переключення уваги за допомогою коректурної проби Бурдона та червоно-чорних таблиць Горбова-Шульте.
6. Дослідження переключення уваги методом додавання цифр.

Тема 14. Уява. Методики дослідження уяви.

Загальна характеристика уяви. Фізіологічні основи уяви. Уява і органічні процеси. Способи творення образів уяви. Види уяви. Розвиток уяви. Уява і особистість.

Практична частина.

1. Дослідження індивідуальних особливостей уяви (визначення рівня складності уяви, ступеня фіксованості уявлень, гнучкості або ригідності уявлень, ступеня її оригінальності чи стереотипності).
2. Дослідження яскравості-чіткості уявлень.
3. Дослідження особливостей творчої уяви за допомогою методики «Три слова».
4. Дослідження просторових уявлень за методикою Шепарда.
5. Дослідження відтворюючої уяви.
6. Дослідження продуктивності уваги за допомогою чорно-білих фотографій тесту Роршаха.
7. Дослідження творчої уяви за допомогою тестів Гілфорда.

Тема 15. Загальна характеристика емоції та почуттів. Методики дослідження емоцій та почуттів особистості. Розуміння емоцій та почуттів. Класифікація емоцій та почуттів. Характеристика різних видів емоційного реагування. Теорії емоцій. Роль і функції емоцій у керуванні поведінкою та діяльністю. Прикладна роль емоцій.

Тема 16. Розуміння емоцій іншої людини та управління своїми емоціями. Розуміння

емоцій інших людей та емоційна здатність. Ідентифікація емоцій за мімікою та пантомімікою. Керування емоціями. Вікові особливості контролю експресії.

Тема 17. Характеристика почуттів. Симпатія та антипатія. Атракція. Прихильність. Дружба. Закоханість. Любов. Ворожість. Озлобленість. Заздрість. Ревнощі. Щастя. Почуття обов'язку та відповідальності. Почуття гордості. Патріотичні почуття.

Практична частина.

1. Дослідження самопочуття, активності, настрою (Опитувальник САН).
2. Дослідження рівня реактивної та особистісної тривожності (Методика Ч. Спілберга).
3. Діагностична вправа «Чарівна країна почуттів».

Тема 18. Воля. Методики дослідження вольової сфери особистості. Воля як психічне явище. Критерії вольової поведінки. Вольові дії (довільні і мимовільні). Простий і складний вольовий акт. Основні фази (структура) складної вольової дії. Ознаки вольової дії. Стадії (етапи) вольової дії. Механізми вольової регуляції. Класифікація вольових якостей особистості: первинні: (базальні) – сила волі, енергійність, наполегливість, витримка, сміливість тощо; вторинні (характерологічні) – хоробрість, рішучість, впевненість в собі, самоволодіння та ін.; третинні (морально-ціннісні) – відповідальність, принциповість, обов'язковість, ініціативність та ін.

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

При викладанні дисципліни «Загальна психологія з практикумом - ч.1» семестровий рейтинг здобувача вищої освіти формують: робота на семінарах, вчасна здача домашньої контрольної роботи (ДРК). Штрафних балів з дисципліни не передбачається.

Відвідуваність і виконання завдань

Здобувачам освіти важливо відвідувати лекції, оскільки навчальний матеріал викладається в доступній формі та є можливість обговорення дискусійних питань та уточнення незрозумілих моментів. Для здобувачів вищої освіти, які бажають продемонструвати відмінні результати навчання, активна робота на лекційних заняттях вкрай необхідна. Однак відпрацьовувати пропущені лекції не потрібно.

Активна участь здобувача вищої освіти на семінарських заняттях є обов'язковою. У разі пропуску семінарського заняття обов'язково повинні бути вивчені теми, а також виконані всі практичні завдання до теми.

Теми і завдання для семінарських занять передбачені робочою програмою дисципліни (силабусом), доступною з особистого кабінету здобувача вищої освіти в системі «Кампус», гугл класі або на сайті кафедри психології та педагогіки.

Студент на семінарському занятті може використовувати підготовлені ним письмові нотатки з питань теми заняття (або передбачених завданням), однак висловлювати позицію, читаючи з аркуша паперу не варто.

Використання ноутбуків, смартфонів (та інших подібних засобів) для розваги чи спілкування під час заняття не варто. Відповідати на питання викладача, читаючи з екрану смартфона, ноутбуку чи з підручника не варто також. Це характеризує рівень підготовки студента не з кращого боку.

Форми роботи

На лекціях висвітлюється зміст тем кредитного модуля «Загальна психологія з практикумом – 1». Тематика лекцій наведена у робочій програмі дисципліни. Вітаються питання від студентів до викладача під час лекції. Викладач може ставити питання окремим студентам або загалом аудиторії. Допускається діалог між студентами і викладачем на лекції.

На семінарських заняттях здобувачі вищої освіти поглиблюють і розширюють знання з предмету. На семінарських заняттях використовуються методи: робота парами, тріадами, круглий

стіл, ситуаційні задачі; групові дискусії при вивченні проблемних питань. Тематика семінарських занять наведена у робочій програмі дисципліни.

На семінарських заняттях проводиться усне опитування, студенти фокусують свою увагу на засвоєнні, узагальненні та систематизації теоретичних знань з психології та проведеній практичній роботі з психодіагностичними методиками.

Під час семінарських занять викладач резюмує сильні і слабкі місця у доповідях здобувачів вищої освіти, вказує на помилки, якщо такі є, дає відповіді на додаткові питання здобувачів вищої освіти з теми семінарського заняття.

Організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти: опрацювання лекційного матеріалу (конспект лекцій з дисципліни; складання та ведення протягом вивчення курсу власного термінологічного словника). У словник заносяться поняття, визначення та терміни з тем, що вивчаються.

Самостійна робота здобувача вищої освіти передбачає: самостійне опрацювання додаткової літератури до тем лекційного курсу; самостійне опрацювання питань для підготовки до занять, самоконтроль засвоєння змісту лекційного курсу; пошук додаткових джерел інформації по темі практичного заняття (монографії, науково-популярні видання, наукові та популярні статті) в бібліотеках та в електронному вигляді (в мережі INTERNET).

Політика університету

Академічна доброчесність

Основні види академічної відповідальності встановлені Законом України «Про освіту». Згідно із частиною 6 статті 42 до основних видів академічної відповідальності здобувачів вищої освіти належать: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти; позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати за навчання.

Політику, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності містять такі регламентуючі документи КПІ ім. Ігоря Сікорського, оприлюднені на сайті Університету: Кодекс честі КПІ ім. Ігоря Сікорського <https://kpi.ua/files/honorcode.pdf>, Положення про систему запобігання академічному плагіату <https://rb.gv/agihij>, а також нормативно-правові документи, офіційні рекомендації, накази та розпорядження, соціологічні дослідження КПІ ім. Ігоря Сікорського, методичні матеріали, освітні курси <https://kpi.ua/academic-integrity>.

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки здобувачів вищої освіти і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>, а також у Положенні про комісію з питань етики та академічної чесності НТУУ «КПІ» https://data.kpi.ua/sites/default/files/files/2015_1-140a1.pdf

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Поточний контроль: **опитування за темою заняття, домашня контрольна робота (ДРК).**

Семестровий контроль: **екзамен.**

Оцінювання та контрольні заходи

Рейтинг здобувача вищої освіти з дисципліни складається з балів, що отримуються за:

1) роботу на семінарських (практичних) заняттях (відповіді, вирішення завдань та доповнення відповідей інших здобувачів вищої освіти у процесі дискусії, проведення психодіагностичного дослідження з теми семінару);

2) виконання домашньої контрольної роботи.

Деталізовані критерії оцінювання результатів навчання студента визначені у положенні про PCO з дисципліни та представлені у Додатку 1.

Викладач оцінює роботу студента на семінарському занятті.

Студент може оскаржити оцінку викладача, подавши відповідну скаргу викладачу не пізніше наступного дня після ознайомлення студента з виставленою викладачем оцінкою. Скарга розглядатиметься за процедурами, встановленими університетом.

Умови допуску до семестрового контролю: зарахування усіх передбачених РП завдань.

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

<i>Кількість балів</i>	<i>Оцінка</i>
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Рекомендації здобувачам вищої освіти

Вивчення курсу «Загальна психологія з практикумом – 1» передбачає засвоєння здобувачами вищої освіти системи психологічних знань, основних понять за темами, ознайомлення з навчально-методичними матеріалами.

Головною метою лекцій є мотивація і організація роботи здобувачів вищої освіти з навчальним матеріалом у міжсесійний період. Лекції проводяться із використанням мультимедійних презентацій (за наявності умов в аудиторії).

Готуючись до семінарського заняття здобувач вищої освіти має обов'язково опрацювати лекційний матеріал певної теми, ознайомитись зі змістом матеріалу підручника. При виникненні питань, виявленні незрозумілих положень необхідно обов'язково обговорити їх з викладачем. На семінарському занятті навіть добре підготовлений здобувач вищої освіти не повинен залишатись пасивним спостерігачем, а активно включатись у обговорення питання. Якщо ж здобувач вищої освіти не ознайомився з навчальним матеріалом, йому варто уважніше слухати виступаючих, і завдяки отриманій інформації намагатись компенсувати недоліки підготовки до заняття. Не слід відмовлятися від відповіді на питання викладача. Навіть якщо здобувач вищої освіти не знає відповіді, доцільно спробувати відповісти, висловити свою думку, виходячи з власних знань, досвіду, логіки запитання тощо. При цьому не треба боятися помилитися – одним з важливих завдань вивчення гуманітарних дисциплін є вироблення вміння логічно мислити і відповідно висловлювати власні думки. Однак, варто пам'ятати, що незнання матеріалу дисципліни є суттєвим недоліком роботи здобувача вищої освіти і буде негативно впливати на його загальний рейтинг. Відповідальне ставлення до підготовки на кожне семінарське заняття дає змогу не лише правильно засвоїти навчальний матеріал, але й зекономити зусилля при проходженні семестрового контролю.

Дистанційне навчання

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відео-конференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

Інклюзивне навчання

Допускається

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено завідувачкою кафедри, д. психол. н., професоркою кафедри психології та педагогіки Воляннюк Н.Ю.; професором кафедри психології та педагогіки Ложкіним Георгієм Володимировичем; доцентом кафедри психології та педагогіки, к. психол. н., Хілько Світланою Олександрівною.

Ухвалено кафедрою психології та педагогіки (протокол № 10 від 10.05.2023 р.)

Погоджено методичною комісією факультету соціології і права (протокол № 11 від 27.06.2023 р.)

Додаток 1**Рейтингова система оцінювання результатів навчання
(для студентів денної форми)**

Рейтинг здобувача вищої освіти з дисципліни «Загальна психологія з практикумом – 1» складається з балів, що отримуються за:

- 1) роботу на семінарських (практичних) заняттях;
- 2) виконання домашньої контрольної роботи;
- 3) складання екзаменаційної контрольної роботи.

Система рейтингових (вагових) балів та критерії оцінювання:

1. Робота на семінарських (практичних) заняттях (максимальна кількість балів складає 30 (кількість балів на 1 занятті – 10):

активна участь у проведенні заняття; надання повної і аргументованої, логічно викладеної доповіді, відповіді, висловлення власної позиції з дискусійних питань або повністю правильне вирішення завдань з відповідним обґрунтуванням, у поєднанні зі слухними доповненнями відповідей інших студентів у процесі дискусії	9-10
активна участь у проведенні заняття; надання правильних відповідей або правильне вирішення завдань з незначними неточностями, порушеннями логіки викладення відповіді чи обґрунтування при вирішенні задачі	6-8
надання відповідей з чисельними значними похибками або вирішення задачі з грубими помилками, вирішення задачі без обґрунтування	3-5
відсутність відповіді, ухиляння від участі у семінарському занятті	0

2. Виконання домашньої контрольної роботи (максимальна кількість балів складає 20

Домашня контрольна робота включає 10 психодіагностичних методик, які дозволяють здобувачам вищої освіти здійснити комплексний дослідницький та діагностичний контакт із проявами психічних явищ, базові знання щодо яких отримано у лекційному курсі та самостійного вивчення матеріалу. Здобувач вищої освіти проводить психодіагностичне дослідження за допомогою тестів, опитувальників власних психічних процесів, психологічних станів та почуттів, індивідуально-типологічних особливостей, темпераменту, рис характеру, інтересів, здібностей. Орієнтовний перелік тестових завдань розміщено на сайті кафедри психології та педагогіки в розділі – індивідуальна робота (<http://psy.kpi.ua/studentam>). Виконання кожного тестового завдання передбачає проведення тестування, підрахунок отриманих балів, аналіз результатів та їх інтерпретацію, написання висновку за результатами дослідження.

Кожне виконане завдання ДКР (одна психодіагностична методика дослідження) оцінюється в 2 бали, таким чином, максимальна оцінка за виконання ДКР складає 20 балів.

Критерії оцінювання кожного завдання ДКР:

Техніка виконання дослідження та інтерпретація відповідає всім процедурним нормативам, результати тестування подано в аргументованих висновках	2
Результати тестування з незначними неточностями, порушеннями логіки аргументованих висновків	1
Результати тестування подано з чисельними значними помилками, відсутність аргументованих висновків	0

Розрахунок шкали (R) рейтингу:

Сума вагових балів контрольних заходів протягом семестру складає:

$$RD = 30 + 20 = 50 \text{ балів.}$$

Екзаменаційна складова шкали дорівнює 50% від R, а саме:

$$RE = 50 \text{ балів}$$

Таким чином рейтингова шкала кредитного модуля складає $R = RC + RE = 100$ балів.

Необхідною умовою допуску до екзамену є рейтинг (Rc) не менше 50% від RC, тобто 25 балів.

3. Складання екзаменаційної контрольної роботи: екзаменаційна контрольна робота проводиться у письмовій формі протягом 90 хвилин.

Екзаменаційний білет складається з двох теоретичних питань за тематичними розділами курсу. Ваговий бал кожного питання – 25.

Приклад:

Екзаменаційне завдання №1

- 1) Загальна психологія як наука. Предмет і завдання загальної психології.
- 2) Експеримент і його використання в діяльності психолога.

Екзаменаційне завдання №2

- 1) Інтерв'ю як метод вивчення психіки. Вимоги до проведення інтерв'ю.
- 2) Мислення як процес розв'язання задач.

Критерії екзаменаційного оцінювання:

повна, чітка, викладена в логічній послідовності відповідь на питання, що свідчить про глибоке розуміння суті питання, ознайомлення здобувача вищої освіти не лише з матеріалом лекцій, але й з підручником та додатковою літературою; висловлення власної позиції щодо дискусійних проблем, якщо такі порушуються у питанні;	19-25
відповідь на питання, але не зовсім повна або не достатньо чітка, що свідчить про правильне розуміння суті питання, ознайомлення здобувача вищої освіти а з матеріалом лекцій та підручника; певні неточності у відповіді;	13-18
достатньо поверхова відповідь на питання; суттєві помилки у відповіді;	6 –12
неправильна відповідь на питання, що свідчить про незнання відповідного навчального матеріалу, але намагання висловити власне розуміння суті поставленого питання;	1–5
відсутність відповіді.	0

Для отримання здобувачами вищої освіти відповідних оцінок (ECTS та традиційних) рейтингова оцінка (**RD**) переводиться згідно з таблицею:

RD	Оцінка ECTS	Оцінка традиційна
95 – 100	відмінно	Відмінно
85 – 94	дуже добре	Добре
75 – 84	добре	
65 – 74	задовільно	Задовільно
60 – 64	достатньо (задовольняє мінімальні критерії)	
RD < 60	незадовільно	Незадовільно

Перелік питань до екзаменаційної контрольної роботи

1. Загальна психологія як наука. Предмет і завдання загальної психології.
2. Етапи становлення психології та їхня стисла характеристика.
3. Місце загальної психології в системі психологічних наук.
4. Методологічні принципи загальної психології.
5. Принцип детермінізму в психології.
6. Принцип єдності свідомості і діяльності.
7. Принцип розвитку в загальній психології.
8. Принцип системності в загальній психології.
9. Психологічні закони.
10. Психологічні напрями: структуралізм, функціоналізм і гештальтпсихологія.
11. Фройдизм, психоаналіз. Неофройдизм.
12. Біхевіоризм. Необіхевіоризм.
13. Когнітивізм і гуманістична психологія.
14. Концепція Піаже: стадії розвитку інтелекту.
15. Загальна характеристика методів психології.
16. Загальні вимоги до організації і проведення психологічного дослідження.
17. Спостереження як метод психології. Можливості використання спостереження в роботі психолога.
18. Експеримент і його використання в діяльності психолога.
19. Переваги і проблеми експериментального дослідження психіки.
20. Інтерв'ю як метод вивчення психіки. Вимоги до проведення інтерв'ю.
21. Анкетування і його використання в діяльності психолога.
22. Вимоги до складання анкет.
23. Тестування як метод вивчення психіки. Вимоги до проведення тестування.
24. Вивчення продуктів діяльності як метод психології.
25. Контент-аналіз як метод вивчення документації.
26. Проективні методи дослідження психіки.
27. Загальна характеристика методів обробки даних.
28. Специфіка психічного відображення дійсності.
29. Функції психіки.
30. Розвиток психіки у філогенезі.
31. Рівні розвитку психіки і форми поведінки тварин.
32. Виникнення і розвиток свідомості.
33. Свідоме і несвідоме.
34. Поняття про особистість та її структуру.
35. Увага: фізіологічні основи, види і властивості.
36. Вікові особливості розвитку уваги.
37. Прийоми розвитку уваги.
38. Роль уваги в процесі діяльності. шляхи підтримки в процесі трудової діяльності.
39. Сутність і закономірності чуттєвого пізнання дійсності.
40. Спільне і розбіжне в процесах відчуття і сприймання.
41. Властивості відчуттів.
42. Властивості сприймання.
43. Залежність сприймання від спрямованості особистості та інших психічних процесів.
44. Характеристики процесів пам'яті.
45. Умови підвищення ефективності пам'яті.
46. Форми і операції мислення.
47. Мислення як процес розв'язання задач.
48. Індивідуальні особливості розумової діяльності.
49. Мислення і мовлення.

50. Прийоми створення образів уяви.
51. Уява і творча діяльність людини.
52. Емоції і почуття.
53. Почуття і особистість.
54. Природа і сутність поняття «воля».
55. Воля як психічне явище. Критерії вольової поведінки.
56. Вольові дії (довільні і мимовільні). Простий і складний вольовий акт.
57. Основні фази (структура) складної вольової дії. Ознаки вольової дії.
58. Стадії (етапи) вольової дії.
59. Механізми вольової регуляції.
60. Класифікація вольових якостей особистості.
61. Розуміння емоцій та почуттів.
62. Класифікація емоцій та почуттів.
63. Характеристика різних видів емоційного реагування.
64. Теорії емоцій.
65. Роль і функції емоцій у керуванні поведінкою та діяльністю. Прикладна роль емоцій.
66. Розуміння емоцій інших людей та емоційна здатність.
67. Ідентифікація емоцій за мімікою та пантомімікою.
68. Керування емоціями.
69. Вікові особливості контролю експресії.
70. Види почуттів: моральні, інтелектуальні, естетичні, праксичні.